

การแพร่กระจายอิทธิพลของอารยธรรมอินเดีย เข้าสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประเทศไทย

กล่าวนำ

อินเดียเป็นดินแดนที่จัดเป็นอารยธรรมที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของโลก และอารยธรรมอันโดดเด่นเหล่านั้นก็ได้แพร่กระจายไปยังดินแดนใกล้เคียงด้วย ดินแดนที่เรียกว่าภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia) ก็นับเป็นดินแดนหนึ่งที่ได้รับอารยธรรมของอินเดียไว้มาก่อนข้างมากในหลายๆ ด้าน นอกจากพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีศาสนาพราหมณ์ รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและวรรณกรรมต่างๆ อีกมาก ดังนั้น การทำความเข้าใจอารยธรรมหรือวัฒนธรรมของดินแดนแถบนี้ย่อมไม่อาจที่จะมองข้ามความสำคัญของอารยธรรมอินเดียได้เลย ในบทความนี้ ผู้เขียนจึงใคร่ขอนำเสนอความสัมพันธ์ของอินเดียกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประเทศไทย โดยอาศัยการศึกษาจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

อินเดียกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ดินแดนของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia) ตั้งอยู่ระหว่างดินแดนที่สำคัญของอารยธรรมของโลกสองแหล่ง คือ อารยธรรมจีน และอารยธรรมอินเดีย ซึ่งทั้งสองแหล่งเคยมีศิลปะและวัฒนธรรมรุ่งเรืองมาก่อน ประเทศอินเดียตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกและประเทศจีนตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก ประเทศทั้งสองนั้น ในสมัยโบราณจะมีพ่อค้าวานิชไปมาค้าขายติดต่อกับดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และทะเลได้ กล่าวคือ

* อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

ได้มีการเดินทางติดต่อค้าขายระหว่างดินแดนทางตะวันออกไปสู่ตะวันตกอันมีเส้นทางสำคัญอยู่ ๒ สายคือ ทางบกเรียกว่าเส้นทางสายไหม (Silk Route) และทางทะเลเรียกว่า เส้นทางเครื่องเทศ (Spice Route) ทางแรกที่เรียกว่า “ทางสายไหม” ด้วยเหตุที่ว่าในสมัยโบราณสินค้าสำคัญที่นำไปจำหน่ายทางตะวันตกนั้นคือ ผ้าไหม ที่ทำขึ้นในประเทศจีนแล้วใช้บรรทุกอูฐและม้าเป็นพาหนะ เดินทางออกจากด่านทางที่นครโลยางหรือลกเอียงและเซี่ยงอานในจีน ผ่านดินแดนต่างๆ รอนแรมไปในเอเชียกลางเป็นทอดๆ จนถึงเมืองท่าฝั่งแม่น้ำไนล์ในอียิปต์ หรือฝั่งตะวันออกของทะเลเมดิเตอร์เรเนียน แล้วถ่ายสินค้าลงเรือไปยังกรุงโรมเข้าประเทศต่างๆ ในยุโรป จากลัทธิสินค้าตะวันตกมาขายยังฝั่งตะวันออก

ส่วนทางทะเลหรือ “เส้นทางเครื่องเทศ” นั้น แต่เดิมก็ใช้เรือแล่นเลียบบ้าง มหาสมุทรอินเดียไปหมู่เกาะทะเลใต้หรือมาที่แหลมมลายู ถ่ายสินค้าขึ้นบกที่เมืองท่าในอ่าวเบงกอล เช่นที่เมืองตะกั่วป่า และถ่ายลงเรือทางอ่าวไทยไปในทะเลจีนใต้จนถึงประเทศจีนหรือผ่านเข้าช่องแคบมะละกา ระหว่างเกาะสุมาตรากับแหลมมลายู จากลัทธิรับสินค้าทางตะวันออกไปขายทางตะวันตก เส้นทางทะเลหรือเส้นทางเครื่องเทศนี้มีความสะดวก กล่าวคือไม่ต้องลำเลียงขนถ่ายสินค้าหลายครั้ง และสามารถนำคนและบรรทุกสินค้าได้คราวละมากๆ

เส้นทางการค้าทางเครื่องเทศนี้มีสินค้าที่สำคัญมาก เพราะเครื่องเทศเป็นทั้งยาและใช้ปรุงอาหาร เป็นที่ต้องการของชาวตะวันตกที่อยู่ในเขตหนาวที่ใช้เครื่องเทศในการปรุงอาหาร แหล่งเครื่องเทศที่นำมาใช้จะหามาจากอินเดียและในหมู่เกาะทางตะวันออก โดยเฉพาะเกาะโมลุกกะหรือเรียกว่า “หมู่เกาะเครื่องเทศ” (Spice Island) ชาวตะวันตกได้เครื่องเทศดังกล่าวนี้ไปจากตะวันออกครั้งแรก โดยนำไปประเทศจีนแล้วส่งต่อไปทางบกโดยเส้นทางสายไหม แต่ต่อมาเมื่อรู้จักใช้ทางลมมรสุมในการเดินเรือก็นำไปค้าขายโดยเส้นทางเครื่องเทศแทน

พ่อค้าอินเดียคงรู้จักการเดินเรือทะเลมาแต่โบราณ และรู้จักเส้นทางสายเครื่องเทศนี้ดีเพราะมีสถานที่บางแห่งชื่อเป็นเครื่องเทศ เข้าใจว่าชาวอินเดียมาตั้งชื่อเรียกไว้แต่ก่อน จึงมีชื่อของสถานที่ต่างๆ ที่ชาวอินเดียเดินทางออกมาติดต่อค้าขายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น สุวรรณภูมิ สุวรรณทวีป (บางตำราว่าสุวรรณทวีป หมายถึงเกาะสุมาตรา) ดักโกละ (ตลาดกระวาน) กรรบูรทวีป (เกาะการะบูร) นาริเกลทวีป (เกาะมะพร้าว) เป็นต้น ย่อมแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสินค้าต่างๆ *

การค้าขายติดต่อระหว่างอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อาจกล่าวได้ว่า เริ่มต้นตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ แต่ได้มีการติดต่อกันมากขึ้นเมื่อประมาณต้นคริสตศตวรรษ และต่อจากนั้นอิทธิพลของวัฒนธรรมอินเดียก็ยิ่งทวีความเข้มข้นในภูมิภาคแถบนี้เรื่อยมา

* สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ., “สภาพการณ์ในภาคเอเชียอาคเนย์ก่อน พ.ศ.๑๘๐๐”, ใน เอกสารโบราณคดี ปีที่ ๑ เล่มที่ ๑ เดือนมกราคม, ๒๕๑๐, ไม่ทราบหน้า.

หลักฐานที่ยังพอจะสืบค้นเกี่ยวกับดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนใหญ่จะได้จากการบันทึกจดหมายเหตุของจีน ที่บอกเรื่องราวความเป็นไปของประชาชนชาติต่างๆ ซึ่งเป็นการบันทึกของนักท่องเที่ยวนักการทูตหรือนักเผชิญโชค นักบวชต่างๆ เช่น จดหมายเหตุของท่านหลวงจีนฟาเหียน ขวณฉ่างและอั้งจี้ เป็นต้น นอกจากนี้ก็มีการบันทึกเอกสารของชาวยุโรปที่เข้ามาในภูมิภาคนี้ ก่อให้เกิดความเข้าใจในความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และสภาพความเป็นอยู่ลักษณะต่างๆ ตลอดจนพัฒนาการทางสังคมของแคว้นส่วนใหญ่ที่ได้รับอิทธิพลอินเดีย ซึ่งอยู่ในบริเวณที่ราบรอบนอกของผืนแผ่นดินใหญ่และในหมู่เกาะสุมาตราและชวา

หลักฐานเล่มแรกเป็นบันทึกการเดินทางการค้าทางทะเลของชาวกรีก มีอายุประมาณปี ค.ศ.70 (A.D.) ชื่อ “Periplus of the Erythran sea” บันทึกนี้ได้กล่าวถึงเมืองท่าของอินเดียตะวันตกและอ้างถึงเมืองท่าที่ไกลออกไปที่เรือจากอินเดียเดินทางไปถึง นอกจากนั้นเรายังรู้จักเกาะๆ หนึ่งในชื่อ “ไครเส” ที่มีการอธิบายว่าเป็นแหล่งกระดองเต่า อันเป็นสินค้าสำคัญของหมู่เกาะอินโดนีเซีย หรือที่เรียกกันว่าเกาะทอง อันหมายถึงเกาะสุมาตราและในสมัยหลังคำว่า “สุวรรณภูมิ” หรือแผ่นดินทอง หมายถึงประเทศพม่าด้วย

ในตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๒ ปโตเลมี นักภูมิศาสตร์ในสมัยของกษัตริย์อเล็กซานเดอร์ ได้ขยายและทำแผนที่แสดงให้เห็นถึงชายฝั่งประเทศพม่าและคาบสมุทรมาเลย์ ปโตเลมีกล่าวถึงเกาะเงิน และเกาะทอง ซึ่งอยู่ใกล้กับเมืองที่อยู่บนดินแดนแหลมทอง (Golden Peninsula) หรือสุวรรณภูมิ (Chryse Chersonesus) ปโตเลมีได้รับข้อมูลเกี่ยวกับเมืองต่างๆ ในดินแดนแถบนี้จากชาวอินเดีย ทั้งนี้เนื่องจากชื่อเฉพาะที่ใช้เป็นภาษาอินเดีย อย่างไรก็ตาม เรื่องราวทางฝ่ายอินเดียโบราณได้สูญหายไปเสียมากไม่ได้ทั้งหลักฐานใดๆ ที่กล่าวถึงร่องรอยทางประวัติศาสตร์ในยุคแรกเริ่มของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เลย^๒

อย่างไรก็ตาม การค้าขายระหว่างอินเดียกับเมืองท่าต่างๆ ที่ตั้งอยู่ตามชายฝั่งทะเลตั้งแต่ฝั่งตะวันตกมาจนฝั่งตะวันออกของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยังปรากฏว่ามีการกล่าวถึงพ่อค้าชาวอินเดียที่เดินทางเรือมาค้าขายยังสุวรรณภูมิอีกด้วย เช่น ที่กล่าวถึงในมหาชนกชาดก ความว่า พระมหาชนกวิงวอนขอทรัพย์สินครั้งหนึ่งจากพระมารดาเพื่อที่จะเอาไปเป็นทุนค้าขายในสุวรรณภูมิ (สุวรรณภูมิ) แล้วจะไปยึดเอาราชสมบัติของพระบิดา ครั้นได้ทรัพย์ครั้งหนึ่งแล้วจึงทำหีบห่อนำไปขึ้นเรือกับพ่อค้าที่จะไปยังสุวรรณภูมิ (สุวรรณภูมิ) พระมหาชนกกราบลาพระมารดาแล้ว บอกกล่าวว่ “แม่จ๋า ฉันจักไปสุวรรณภูมิ”^๓

^๒ ปราณี วงษ์เทศ, (ผู้แปล) หุบเขาและทุ่งราบ แปลและเรียบเรียงจาก Hill Farms and Paddy Fields ของเบอร์ลิงก์ รอบบินส์ (Robins Burling), กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, ๒๕๒๒. หน้า ๑๘๔ - ๑๘๖.

^๓ ชาติกุฎรัตนนามภาค หน้า ๕๘ - ๕๙ อ้างใน ธนิต อยู่โพธิ์ (เรียบเรียง) เรื่องนารูในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร, พระนคร : ศิวพร, ๒๕๑๐. หน้า ๕๔.

และยังมีสถานที่อีกหลายแห่งที่ระบุถึงไว้ในบาติคัมกัรืมหานิทเทศ ซึ่งชาวอินเดียในสมัยโบราณติดต่อค้าขายโดยทางเรือรวมทั้งไปสู่สุวรรณภูมิ (สุวรรณภูมิ) ด้วยว่า

“...เมื่อแสวงหาโภคทรัพย์ย่อมไปแล่นเรือไปในมหาสมุทร...ไปตักโกละ (ตะกั่วป่า) ไปตักกิลลา (เมืองหลวงของคันธาระโบราณปัจจุบันอยู่ในประเทศปากีสถาน)...ไปชวา (เกาะชวาในประเทศอินโดนีเซีย)...ไปกะมะลิ่งหรือตะมะลิ่ง (ตามพรลิงค์ คือ เมืองนครศรีธรรมราช)...ไปวังกะ (หรือวังละ)...ไปสุวรรณภูมิ (สะเทิม)*...ไปสุวรรณภูมิ** ไปตัมพปณิ (ลังกา) ไปสบปาระไปกรกะ (หรือการกัจละ) ไปสรัทระ (หรือสรัฏฐะ)...ไปโยนะ...ไปอัลลันตะ...”^๔

ตามสถานที่ซึ่งระบุถึงข้างต้นนี้ ได้มีการศึกษามีหลายแห่งว่าอยู่ถัดจากอินเดียมาทางตะวันออกและตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ตักโกละ ชวา กะมะลิ่งหรือตะมะลิ่ง สุวรรณภูมิ และสุวรรณภูมิ นอกจากนั้น ยังปรากฏว่าประเทศอินเดียได้ติดต่อค้าขายกับเมืองท่าชายทะเลเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออกจนมีการติดต่อไปมาหาสู่กัน ดังปรากฏตามบันทึกของสตราโบ (Strabo) นักภูมิศาสตร์ชาวโรมันบันทึกไว้เมื่อ พ.ศ.๕๖๓ ว่าทุกปีมีเรือไม่น้อยกว่า ๒๐๐ ลำ จากเมืองท่ามัยส ฮอร์โมส (Myos Hormos) ในทะเลแดงเดินทางมาอินเดีย โดยชาวโรมันจะไปแสวงหาเครื่องเทศสำหรับปรุงอาหารและเครื่องหอมสำหรับใช้ในพิธีกรรม

อาจกล่าวได้ว่า จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์และหลักฐานเอกสารในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่แสดงให้เห็นถึงอารยธรรมอินเดียนั้น มีอายุไม่เก่าไปกว่าพุทธศตวรรษที่ ๓ - ๔ และได้มีการติดต่อระหว่างคนในภูมิภาคนี้กับชาวอินเดียมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยมีการติดต่อทางเรือกับประเทศอินเดียก่อนที่พวกอารยันจะบุกเข้ามาในอินเดีย^๕ การค้าขายติดต่อกันระหว่างอินเดียกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงได้มีการติดต่อกันมากขึ้นเมื่อประมาณต้นคริสตศตวรรษ ต่อจากนั้นอิทธิพลของวัฒนธรรมอินเดียก็ทวีความเข้มแข็งในภูมิภาคนี้เรื่อยมา^๖ วัฒนธรรมต่างๆ ที่ได้รับมาจากอินเดียและมาผสมผสานกับจารีตประเพณีของชาวพื้นเมืองเป็นไปด้วยดี จึงบังเกิดมีวัฒนธรรมร่วมกันดังนี้คือ ทางด้านวัตถุได้แก่ การทำนาโดยใช้การท่อน้ำ การเลี้ยงวัว และควาย ความรู้เกี่ยวกับโลหะ และความชำนาญในการเดินเรือ ทางด้านสังคมได้แก่ความสำคัญของสตรี และการสืบเชื้อสายทางสตรี การปกครองเป็นหมวดหมู่อันเกิดจากการเพาะปลูกโดยการท่อน้ำ ทางด้านศาสนาได้แก่ การนับถือผี การเคารพบูชาบรรพบุรุษและเจ้าแห่งผืนดิน ทางด้าน

^๔ ศ.ยอร์ช เซเดส์ ระบุว่าเรียกตามคัมภีร์สันสกฤตว่า สุวรรณภูตยา แปลว่า กำแพงทองและว่าอยู่ทางพม่าตอนใต้ (ดู G.Coedes, translated by H.M. Wright, *The Making of South East Asia*, London; 1966, p. 58.)

^๕ สุวรรณภูมิเป็นที่ติดต่อค้าขายกับภารุกัจละและสุวรรณภูมิกับพราณสี มิถิลา สาวดี ประภูติบุตร มีการกล่าวถึงไว้ว่า ระยะทางระหว่างลังกาหรือตัมพปณิกับสุวรรณภูมิห่างกัน ๓๐๐ โยชน์ ถ้าลมดีอาจเดินทางเรือไปถึงภายใน ๗ วัน ๗ คืน

^๖ พุทธทศนิกายมหานิทเทศพระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ เล่ม ๒๕ หน้า ๑๘๘ - ๑๘๙

^๗ สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ.ศ. ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ถึง พ.ศ.๒๐๐๐, ๒๕๓๕ : ม.ป.ป., หน้า ๕.

^๘ ปราณี วงษ์เทศ, (แปล) อ้างแล้ว, หน้า ๑๘๓ - ๑๘๔.

ภาษามีการต่อเติมคำทั้งข้างหน้า ตรงกลางและข้างหลัง เป็นต้น เหตุนี้ชาวอินเดียที่เดินทางเข้ามายังภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เดินทางเข้าไปยังประเทศอินเดียก็คงจะมีมานานแล้ว และเมื่อชาวอินเดียเดินทางเข้ามาคงจะพบชนชาติต่างๆ ในแถบนี้ ซึ่งมีวัฒนธรรมไม่ผิดกับบรรพบุรุษของตนนัก

อย่างไรก็ตาม ชาวอินเดียที่เดินทางเข้ามาในดินแดนแถบนี้ คงมิใช่มีแต่เพียงพ่อค้าเท่านั้น คงจะมีนักบวช นักพรต ผู้เผยแพรศาสนา นักเภชัชโยชค เดินทางเข้ามาด้วย^๙ ซึ่งก็จะเป็นผู้นำเอาศิลปวัฒนธรรม ลัทธิการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาทั้งศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนาทั้งฝ่ายหินยานและมหายาน รวมทั้งวรรณคดีมหากาพย์ต่างๆ เข้ามาในดินแดนแถบนี้ แต่ในระยะระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๗ - ๘ คงจะมีการติดต่อระหว่างกันมากขึ้น และมีพระภิกษุในพุทธศาสนาและพวกพราหมณ์ตลอดจนผู้มีความรู้เดินทางเข้ามามากยิ่งขึ้นกว่าเดิม จึงทำให้เกิดหลักฐานทางวรรณคดี คือ ศิลจารึกภาษาสันสกฤตขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๘ และทางศิลปคือพระพุทธรูปตามแบบอมราวดีทางใต้ของประเทศอินเดียอันประมาณอายุอยู่ในพุทธศตวรรษที่ ๕ ดังปรากฏหลักฐานอยู่ในสถานที่หลายแห่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น บนเกาะสุมาตรา เกาะเซเลเบส และในประเทศไทย รวมทั้งได้ค้นพบตะเกียงโรมันสำริดไบแซนไทน์ ซึ่งคาดว่าเป็นสิ่งที่ชาวอินเดียนำเข้ามาพบที่ตำบลพงตึก อำเภอกำมะกา จังหวัดกาญจนบุรี อารยธรรมอินเดียที่แพร่เข้ามาเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดผลอย่างมากมายต่อภูมิภาคแถบนี้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๕ และ ๑๐

สาเหตุของการแพร่กระจายของอารยธรรมอินเดียสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การติดต่อระหว่างอินเดียกับดินแดนแถบเอเชียอาคเนย์ คงมีมาก่อนสมัยพุทธกาล โดยอาศัยหลักฐานจากชาดกทางพุทธศาสนา เช่น มหาชนกชาดก สังขพราหมณ์ชาดก สุสันชีชาดก^๙ นิทานพื้นเมืองบ้าง พงศาวดารจีนบ้าง^{๑๐} นอกจากนั้น ยังปรากฏตามหลักฐาน เช่น มหากาพย์รามายณะ คัมภีร์อรรถศาสตร์และคัมภีร์ปุราณะของอินเดียที่ได้กล่าวถึงดินแดนแถบเอเชียอาคเนย์ โดยเรียกชื่อว่าสุวรรณทวีปบ้าง สุวรรณภูมิบ้าง ในคัมภีร์อรรถศาสตร์ยังกล่าวถึงการอพยพของชาวอินเดียมายังเอเชียอาคเนย์อีกด้วย^{๑๑}

ส่วนสาเหตุที่ชาวอินเดียเผยแพร่อารยธรรมอินเดีย มาสู่ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น มีสาเหตุหลายประการ พอสรุปได้ดังนี้คือ

๑. **เพื่อการค้า** นับว่าเป็นสาเหตุการเดินทางเข้ามามากกว่าสาเหตุอื่น ทั้งนี้การเดินทางเข้ามาค้าขายของพ่อค้าชาวอินเดียนี้นี้มีสืบต่อเรื่อยมาเป็นเวลานาน เนื่องจากว่าดินแดนแถบนี้มีความอุดมสมบูรณ์ มีสินค้าหลายอย่างที่ชาวอินเดียต้องการ ในประเด็นนี้ ม.จ.สุภัทรดิศ

^๙ ธนิต อยู่โพธิ์ (เรียบเรียง), เรื่องเดิม, หน้า ๖๐.

^{๑๐} สมศักดิ์ นิลพงษ์, “ศิลปะที่ค้นพบในประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัย สาขาโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๖ : หน้า ๒๕.

^{๑๑} สิริวัฒน์ คำวันสา, อิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียในเอเชียอาคเนย์ (เน้นประเทศไทย), กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๒ : หน้า ๑

^{๑๒} เฉลิม พงศ์อาจารย์, พื้นฐานอารยธรรมไทย, กรุงเทพฯ : เนติกุลการพิมพ์, ๒๕๒๕ : หน้า ๒๗,

ดิศกุล^{๑๑} ทรงมีความเห็นเพิ่มเติมว่า จากการติดต่อค้าขายสินค้าฟุ่มเฟือยมากยิ่งขึ้นระหว่าง ประเทศอินเดียและอาณาจักรโรมัน สินค้าที่สำคัญที่ชาวอินเดียต้องการจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ ทอง เครื่องเทศ และยางไม้หอม โดยเฉพาะทองนั้นชาวอินเดียต้องการมาก เพราะว่ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๔ อินเดียถูกตัดขาดจากการติดต่อกับภาคกลางของทวีปเอเชีย ไม่อาจหาซื้อทองมาจากแคว้นไซบีเรียได้ดังแต่ก่อน นอกจากนี้ในต้นพุทธศตวรรษที่ ๗ ซึ่งจักรพรรดิโรมันก็ทรงห้ามมิให้เหรียญทองโรมันรั่วไหลออกไปนอกราชอาณาจักรดังเคย ชื่อสถานที่ต่างๆ ที่ชาวอินเดียเดินทางออกมาค้าขายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น สุวรรณภูมิ สุวรรณทวีป ดักโกละ (ตลาดกระวาน) และกรรมบุรีทวีป (เกาะการบูร) เป็นต้น ย่อมแสดงให้เห็นถึงความสำคัญสินค้าต่างๆ ดังกล่าว ทั้งนี้ พ่อค้าจะเดินทาง เข้าสู่เอเชียอาคเนย์โดยอาศัยลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ จะพำนักขายสินค้าจากอินเดียและ ซื้อสินค้าพื้นเมือง จนกระทั่งถึงระยะลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจึงเดินทางกลับ ดังนั้น ในปีหนึ่งๆ พ่อค้าชาวอินเดียจะมาพำนักขายสินค้า ประมาณ ๔ - ๖ เดือน บางคนก็คง แต่งงานกับหญิงชาวพื้นเมืองและตั้งหลักแหล่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้^{๑๒}

๒. มาเพื่อแสวงโชค เนื่องจากว่าดินแดนแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีชื่อเสียง ว่าอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทองคำ จนได้รับการขนานนามว่า สุวรรณภูมิ หรือ สุวรรณทวีป นอกจากนั้นยังมีสิ่งมีค่าหลายอย่าง เช่น งาช้าง นอแรด แก่นจันทร์ กระวาน การบูร เป็นต้น^{๑๓} ซึ่งก็เป็นเหตุจูงใจอย่างหนึ่งให้ชาวอินเดียเดินทางมาแสวงโชคในดินแดนนี้ บางส่วนเมื่อมาแล้วก็ตั้งหลักแหล่งแต่งงานกับหญิงชาวพื้นเมือง^{๑๔}

๓. เพื่อหนีภัยสงคราม การอพยพของชาวอินเดียเข้าสู่สุวรรณภูมินั้น ส่วนหนึ่ง เกิดจากภาวะสงครามในอินเดีย เช่น การที่พระเจ้าอโศกมหาราชรุกรานแคว้นกัลิงกะ (Kalinga) ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๓ ผลจากสงครามครั้งนี้ทำให้มีคนล้มตายถึง ๑๐๐,๐๐๐ คน ถูกจับไปเป็นเชลยถึง ๑๕๐,๐๐๐ คน และลงเรือหลายร้อยลำเพื่อหนีภัยสงครามมายัง สุวรรณภูมิ และเลยไปทางหมู่เกาะชวาก็มี^{๑๕} และจากการรุกรานของพระเจ้ากนิษกะ จาก ดอนบนของอินเดียลงสู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำสินธุเป็นต้น การรุกรานมีผลทำให้พระราชวงศ์ และ ขุนนางแคว้นที่ถูกรุกรานนั้น อพยพหลบหนีมาตั้งถิ่นฐานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้^{๑๖}

๔. เพื่อเผยแพร่ศาสนา ในที่นี้มีทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ กล่าวคือ พุทธศาสนาเจริญแพร่หลายยิ่งขึ้น ทำให้ชาวอินเดียไม่รังเกียจการเดินทางออกมายัง ต่างประเทศ เพราะในศาสนาพราหมณ์นั้นการปะปนกับชนต่างวรรณะหรือต่างเชื้อชาติ ย่อมเป็นบาป วรรณคดีในพุทธศาสนาอย่างชาดกต่างๆ ก็ได้กล่าวถึงการเดินเรือระหว่างประเทศ

^{๑๑} ดุสิตดิศกุล ดิศกุล, ม.จ.ศ, ศาสนาพราหมณ์ในอาณาจักรขอม, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนต, ๒๕๑๖ : หน้า ๑๑.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

^{๑๓} จรัส พยัคฆราชศักดิ์, อีสาน ๑ : ศาสนาและวรรณกรรมในท้องถิ่น, กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์. ๒๕๓๔, หน้า ๔๒.

^{๑๔} เฉลิม พงศ์อาจารย์, เรื่องเดิม : หน้า ๒๗.

^{๑๕} สิริวัฒน์ คำวันสา, เรื่องเดิม, หน้า ๕.

^{๑๖} เฉลิม พงศ์อาจารย์, เรื่องเดิม, หน้า ๒๗.

อินเดียกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไว้หลายแห่ง ในศิลาจารึกพระเจ้าอโศกมหาราช กล่าวถึง การที่พระองค์ส่งพระโสณะและพระอุตตระเข้ามาเผยแผ่ยังสุวรรณภูมิในราวพุทธศตวรรษ ที่ ๓ ทั้งนี้การที่จะส่งพระสงฆ์มาเผยแพร่นั้นจะต้องมีผู้ที่เข้าใจในภาษาและวัฒนธรรมต่างๆ ได้ จึงเป็นเหตุผลที่ว่าในภูมิภาคแถบนี้ น่าจะได้มีชุมชนของชาวอินเดียอยู่ก่อนบ้างแล้ว พุทธศาสนา จึงเข้ามาก่อนและแพร่หลายในหมู่ประชาชนมากกว่าศาสนาพราหมณ์ ดังจะเห็นได้จาก การค้นพบพระพุทธรูปแบบอมราวดีที่ค้นพบในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งก็คง จะเป็นรูปพระพุทธรูปปางห้ามสมุทร อันเป็นที่เคารพนับถือของชาวเรอ ส่วนศาสนาพราหมณ์ เข้าสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในสมัยต่อมา คือ สมัยราชวงศ์คุปตะ ในขณะที่พุทธศาสนา ได้ประดิษฐานในสุวรรณภูมิตั้งแต่ครั้งสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชนั้น ศาสนาพราหมณ์ที่แพร่เข้าสู่ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กลับมักจะแพร่หลายอยู่ในราชสำนักและในหมู่ชาวชนชั้นสูง ของอาณาจักรต่างๆ ในเอเชียอาคเนย์มากกว่า^{๓๓}

อย่างไรก็ตาม อารยธรรมอินเดียทางด้านศาสนา คงจะแพร่เข้ามาก่อนหน้านี้แล้ว โดยพ่อค้าและนักแสวงโชคชาวอินเดียที่มีการติดต่อกับสุวรรณภูมิมาโดยตลอด ซึ่งบางที เมื่อเข้ามายังดินแดนแถบนี้แล้วก็ได้ตั้งหลักแหล่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บางคนก็ได้ เป็นใหญ่เป็นโตในดินแดนแถบนี้ เช่น พราหมณ์เกาณทีณะ (ห้วนเทียน) แห่งอาณาจักร พุณัน เป็นต้น^{๓๔}

๕. การต่อเรือของชาวอินเดียดีขึ้นกว่าเดิม ความสามารถในการต่อเรือ ขนาดใหญ่บรรทุกผู้โดยสารได้ตั้งแต่ ๖๐๐ - ๗๐๐ คน ทำให้มีการติดต่อกันมากยิ่งขึ้น

๖. ผู้เดินเรือรู้จักวิถีลมมรสุม ทำให้การเดินทางทางเรือระหว่างประเทศอินเดีย กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตลอดจนจากประเทศอินเดียไปยังทะเลแดงทางตะวันตก สะดวกรวดเร็วและแม่นยำกว่าเดิม

เส้นทางการเดินทางของชาวอินเดียสู่ประเทศไทย

ชาวอินเดียคงจะเดินทางเข้ามายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาช้านานแล้ว นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒ - ๓ มีนักบวชพราหมณ์เผ่าทรวาท ทางภาคใต้ของอินเดียสู่ภาคพื้นตะวันออกซึ่งมีหลายเส้นทาง และน่าจะเป็นการเริ่มต้น ที่จะมีการเผยแผ่ศาสนาพราหมณ์มาสู่ประเทศไทยด้วยเช่นกัน^{๓๕} เส้นทางการนั้นมียู่ทั้งทาง บกและทางน้ำ ซึ่งพอสรุปได้ คือ

(๑) ทางน้ำ ผู้ที่เดินทางจะมาจากภาคใต้ของประเทศอินเดีย ซึ่งมักจะเป็นการเดินทาง โดยเรือจากเมืองท่าต่างๆ ของอินเดีย มาขึ้นบกในแถบสุวรรณภูมิ สำหรับเมืองท่าที่สำคัญ ของอินเดียมีทั้งฝั่งตะวันออกและตะวันตก เช่น

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน ; หน้า ๒๗ - ๒๘.

^{๓๔} พระมหาสมชาย ไขศรี, “ของพิงใจ : สัญลักษณ์เพศชายในบริบทสังคมและวัฒนธรรมอีสาน”, วิทยานิพนธ์ มานุษยวิทยามหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๖ : หน้า ๒๑๑.

^{๓๕} ปรีชา นุ่นสุข, อิทธิพลของมหากาพย์รามายณะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, กรุงเทพฯ : สำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๒๔. หน้า ๑๕.

- ๑.๑ เมืองการวิชัยภูมิ ปากแม่น้ำกเวริ
- ๑.๒ เมืองโสภัตมะ บนฝั่งตะวันออกเฉียงใต้
- ๑.๓ เมืองตารลิตี ปากแม่น้ำคงคา
- ๑.๔ เมืองกรุกัจฉะ ทางตะวันตก
- ๑.๕ เมืองกลิงกะ ทางตะวันออกเฉียงเหนือ
- ๑.๖ เมืองมุณิรี ทางใต้^{๒๐}

และจากเมืองท่าเหล่านี้สามารถแล่นเรือมาขึ้นท่าต่างๆ ในดินแดนสุวรรณภูมิคือ

๑. แล่นเรืออ้อมแหลมมลายูมาขึ้นบกแถบฝั่งอ่าวไทย หรือ แถบฝั่งแม่น้ำโขง

๒. ชาวอินเดียแล่นเรือเข้ามาระหว่างหมู่เกาะอันดามัน และนิโคบาร์ หรือระหว่างหมู่เกาะนิโคบาร์ และแหลมอินโดจีนในเกาะสุมาตรา หรือชาว

๓. ชาวอินเดียในแคว้นกลิงกราษฎร์ แถบเมืองมัทราส คงจะเดินทางเรือมาขึ้นที่เมืองตักโกลา (ตะกั่วป่า) และอาจจะข้ามเขาเสก เดินบกมาทางฝั่งตะวันออกของอ่าวไทย ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์กว่าฝั่งตะวันตก หรืออาจจะล่องเรือมาตามลำน้ำตะกั่วป่าและศรีรัฐมาจนถึงเมืองครหิ (ไชยา) และย้ายลงมาทางใต้ตามลำแม่น้ำหลวง (ตาปี) และอาจจะตั้งเมืองตามฝั่งแม่น้ำมาตามลำดับเช่น เวียงสระ เป็นต้น อีกพวกหนึ่งแยกไปทางใต้ไปตั้งเมืองที่หาดทรายแก้ว เรียกว่า ตามพรลิงค์ (นครศรีธรรมราช)

๔. ชาวอินเดียอาจจะขึ้นบกที่เมืองตรังหรือเมืองไทรบุรี ต่อจากนั้นก็อาจจะเดินทางบกจากไทรบุรีไปยังเมืองสงขลา จากเมืองตรังไปยังพัทลุง หรือนครศรีธรรมราช หรืออ่าวบ้านดอนจากกระบี่เดินทางไปยังชุมพร และจากตะกั่วป่าไปยังไชยา ส่วนผู้ที่มาจากภาคกลางของประเทศอินเดีย หรือแล่นเรือเลียบตามฝั่งมานั้นก็อาจจะขึ้นบกตามสถานที่ต่อไปนี้

ก. เมืองทวายหรือเมะตะมะ ต่อจากนั้นเดินทางข้ามภูเขาไปยังพม่าผ่านด่านเจดีย์สามองค์แถบเมืองกาญจนบุรีแล้วล่องตามแม่น้ำแม่กลองลงไปยังลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาหรือ

ข. จากเมืองมะละแหม่งทางตอนเหนือของเมืองทวาย เดินทางผ่านด่านแม่สอดเข้ามายังเมืองตากซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำวัง เพื่อลงมาลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จากลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาคงจะมีทางเดินผ่านไปยังแม่น้ำโขงโดยผ่านทางเมืองศรีเทพ ลุ่มแม่น้ำมูลและที่ราบสูงโคราช ทางเดินสายนี้อาจจะไปสิ้นสุดลงที่เมืองจำปาศักดิ์อันเป็นบ่อเกิดของเมืองกัมพูชาก็ได้

(๒) **ทางบก** ชาวอินเดียทางภาคเหนืออาจจะเดินทางโดยทางบก ที่ติดต่อระหว่างประเทศอินเดียกับประเทศจีน โดยผ่านแคว้นอัซสัม ทางภาคเหนือของประเทศพม่าผ่านแคว้นยูนาน หรือแคว้นไทอาหมเข้าไปจนถึงทางเหนือของประเทศไทย^{๒๑} กลุ่ม

^{๒๐} สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ.ศ., ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ถึง พ.ศ.๒๐๐๐, กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๒ : หน้า ๕.

^{๒๑} นิคม มุสิกคามะ, แผ่นดินไทยในอดีต, (๒ เล่ม), กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, ๒๕๑๕, เล่ม ๑ : หน้า ๕๐.

ชาวอินเดียต่างๆ เหล่านี้รวมถึงกลุ่มพราหมณ์ที่อพยพเข้ามาด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มพราหมณ์เดิมที่เข้ามาประเทศไทยทางทะเลภาคใต้ขึ้นมาถึงอยุธยา บ้างก็มาทางขวาและเขมร (ทางบก) ก็จะมีการถ่ายทอดประเพณีเข้ากับศาสนาพุทธในงานพระราชพิธีต่างๆ อิทธิพลของพราหมณ์ที่เข้ามาในประเทศไทยนั้นก็กล่าวได้ว่าเข้ามาพร้อมกับพระพุทธศาสนา กว่า ๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว^{๒๒}

นอกจากนี้การเดินทางของชาวอินเดียสู่ประเทศไทยนั้น ก็ได้กระทำติดต่อกันมาในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีชาวอินเดียเดินทางยังไทย ดังขอยกบางเส้นทางที่มีผู้บันทึกไว้เป็นอย่างดีเพื่อให้เห็นถึงระยะทางและวิธีการเดินทางในสมัยก่อนได้ชัดเจนขึ้น กล่าวคือ

๑. การเดินทางมาทางน้ำ

เส้นทางการเดินทางทางน้ำนั้น คงจะมีการเดินทางติดต่อกันได้หลายเส้นทาง ดังได้กล่าวไปแล้วในข้างต้น ดังจะเห็นได้จากการบันทึกการเดินทางเรือสินค้าระหว่างทั้งสองประเทศ ซึ่งมีปรากฏในหลายที่ เช่น ในพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๒ ได้มีการบันทึกเกี่ยวกับการเดินเรือของไทยว่า

“...ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ มาจนรัชกาลที่ ๒ เห็นประโยชน์ในการแต่งเรือไปค้าขายต่างเมือง มีเรือหลวงและเรือสำเภาเจ้านายข้าราชการ และพ่อค้าแต่งไปค้าขายตามเมืองต่างประเทศ ทางทิศตะวันตกไปถึงอินเดีย ข้างใต้ลงไปจนถึงเมืองชวาข้างตะวันออกไปจนถึงเมืองจีน...”^{๒๓}

การเดินทางเรือของไทยไปค้าขายที่อินเดียนั้น มิใช่จะมีเฉพาะเรือจากกรุงเทพฯ เท่านั้น แต่เมืองต่างๆ ในภาคใต้ก็ส่งเรือของตนไปค้าขายที่อินเดียด้วยเช่นกัน ดังมีบันทึกการส่งช้างไปขายในอินเดียจากเมืองตรังว่า

“...เข้าใจว่าการค้าช้างส่งไปขายต่างประเทศก็ยังเป็นของหลวงอีกอย่างหนึ่ง ส่งไปจากเมืองตรัง บรรทุกเรือออกไปขายตามเมืองในอินเดียไม่ได้บรรทุกเรือไปจากกรุงเทพฯ...”^{๒๔}

นอกจากนี้มีการค้าขายของหลวงได้แก่ การส่งช้างและดินบุกออกจากนครศรีธรรมราชเพื่อนำไปขายที่อินเดีย และนำเงินที่ได้จากการค้าไปสั่งซื้อผ้าจากพ่อค้าชาวอินเดีย ดังมีในบันทึกไว้ในสารตราของเมืองนครศรีธรรมราชมีความว่า

^{๒๒} พราหมณ์ขวิน รังสิพรหมณกุล, บรรยาย ณ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์กรุงเทพมหานคร วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๒๕ อ้างใน ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม, โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๑ หน้า ๑๒๕.

^{๒๓} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๒, พระนคร : องค์การคำของคุรุสภา, ๒๕๐๕. หน้า ๕๗.

^{๒๔} เพ็ญอ้าง หน้า ๑๓๖.

“...สารตราด้วยพระยานครนอสงัหาว่าว รายเงินกำปั่น ซึ่งขุนอักษรนายกำปั่น นายศรี ไหมลาด้า คุมเอาช้าง คีนุก ออกไปจำหน่าย ณ เมืองเทศ (อินเดีย) กลับเข้ามาถึง เมืองนคร ณ ปีขาล สัมฤทธิศก (จุลศักราช ๑๑๘๐ พ.ศ.๒๓๖๑)...”^{๒๕}

จากที่ยกมากล่าวนั้นจะเห็นได้ว่า เส้นทางการเดินทางติดต่อระหว่างอินเดียกับไทย ทางเรื่อนั้นมีหลายเส้นทาง โดยเฉพาะในแนวเส้นทางชายฝั่งทะเลตะวันออกของไทย คงเดินทางติดต่อกับอินเดียได้ทั้งจากเมืองตะกั่วป่า ตรัง เป็นต้น แล้วแต่ว่าจุดใดจะมี ทำเรือในการเดินทางติดต่อได้ในช่วงที่มีลมมรสุมพัดผ่าน^{๒๖}

๒. การเดินทางมาทางบก

จากการบันทึกการเดินทางบก คือ บันทึกการเดินทางของพราหมณ์ชาวอินเดีย ชื่ออัญจนันนนำ ซึ่งเดินทางเข้ามายังกรุงเทพฯ เมื่อปีขาล พ.ศ.๒๓๗๓ ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่พระองค์ทรงโปรดฯ ให้ตั้งคณะกรรมการที่มีความรู้ ทางด้านภาษาสันสกฤต มาสอบถามพราหมณ์ถึงเส้นทางเดินทางและเรื่องราวที่ผ่านมา เพื่อจดบันทึกไว้

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาตำราอักษรภาพ โปรดให้ พราหมณ์ ป.สาสตรี้ ซึ่งเป็นพราหมณ์ชาวอินเดียที่เชี่ยวชาญภาษาสันสกฤต เข้ามารับราชการอยู่ในราชบัณฑิตยสภา ทำการตรวจตราบันทึกและทำคำอธิบายไว้ประกอบ ชื่อเมือง และแก้ไขคำที่อาจสะกดผิดระหว่างการจดถ้อยคำ เนื่องจากบันทึกของพราหมณ์ อัญจนันนนำ เป็นบันทึกที่มีความยาวพอสมควร เพราะได้บันทึกไว้ละเอียด ตั้งแต่ เส้นทางเดินทางที่ออกจากเมืองคยาในประเทศอินเดียมาจนถึงประเทศไทยนอกจาก บันทึกเส้นทางเดินทางแล้วยังกล่าวถึงสภาพเมือง ผู้ปกครองเมืองและประชากรในเมือง ที่ผ่านมามีเป็นอย่างไร

ในที่นี้จึงขอย่อความเส้นทางเดินทางของพราหมณ์อัญจนันนนำมาพอให้เห็นถึงเส้นทางเดินทางทางบกที่ใช้กันในสมัยนั้นว่าเดินทางผ่านที่ใดบ้าง และใช้เวลา เท่าใดอย่างย่อ ดังนี้

“...ออกจากเมืองโคย (คยา) มา ๑๕ วันถึงเมืองประจันตะ อีก ๗ วันถึงเมือง ปาตะลินบุตร ๑๐ วัน ถึงเมืองมะสุตปาตะ ออกจากมะสุตปาตะเดือนหนึ่งถึงเมืองสันติปุระ อีก ๑๕ วันถึงเมืองนวะทีปะอีก ๑๕ วันถึงจิตตะกอง (เข้าเขตพม่า) ออกจากจิตตะกอง ๑๐ วัน ถึงมะโกตะ ออกจากเมืองมะโกตะเดือนหนึ่งถึงยะไข่ ออกจากเมืองยะไข่ ๒๐ วันถึงเมือง สัมปะตะ ออกจากสัมปะตะ ๗ วัน ถึงชานูพลออกจากชานูพล ๒ วันถึงย่างกุ้ง จึงโดยสารทางเรือออกจากย่างกุ้ง ๑๕ วัน ถึงจิตตอง ออกจากเมืองจิตตองมาทางบก ๒๐ วัน ถึงเมืองเมะตะมะ จากเมะตะมะมาคังกลางทาง ๒ เดือนจึงถึงเมืองกาญจนบุรี

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๒.

^{๒๖} อินทรา ชาฮิรี, “บทบาทของสมาคมศรีคุรุสิงห์สถานในสังคมไทย พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๒๕”. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔, หน้า ๒๕.

ระยะทางตั้งแต่เมืองพาราณสีมาจนถึงเมืองจิตตะกอง มีบ้านรายตามทางเป็นระยะมาไม่ขาด
หนทางราบรื่นไม่อดเสบียงอาหาร ตั้งแต่จิตตะกองมาในแดนพม่าจนถึงเมืองกาญจนบุรีนี้
เป็นป่ามาก ไม่มีระยะทางชนเสบียงอาหาร ทางขึ้นเขาเป็นทางกันดารลุ่มดอนมาก
เดินทางสองสามวันจึงมีบ้านแห่งหนึ่ง...”^{๒๓}

สรุป

จากที่ได้นำเสนอมาข้างต้นนั้น สันนิษฐานได้ว่าการเดินทางมาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของชาวอินเดีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเส้นทางมาไทยนั้น อาจจะมาเนื่องจาก
เพื่อค้าขายหรือตั้งหลักแหล่งและการเผยแพร่อารยธรรมที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าอารยธรรม
จากอินเดียสามารถที่จะผ่านเข้ามายังประเทศไทยได้ทุกทาง ทั้งทางใต้ ทางตะวันตกและ
ทางตะวันออก ในส่วนการรับอารยธรรมทางด้านศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพราหมณ์นั้น
จะมีพราหมณ์เป็นผู้เผยแผ่ศาสนาในระยะแรก อาจจะมาโดยตรงทางบก โดยผ่านทาง
ดินแดนพม่า ทั้งนี้เนื่องจากพม่าสามารถเชื่อมขั้วรับเอาอิทธิพลมาจากเมืองอินเดียได้มากกว่า
ที่อื่น เพราะมีอาณาเขตติดกัน มีพวกพราหมณ์ตั้งสำนักเพื่อเผยแพร่ศาสนาจึงอาจจะมา
โดยเส้นทางนี้ก่อน ในระยะหลังต่อมาเมื่อศาสนาพราหมณ์ในประเทศอินเดียได้วิวัฒนาการ
เปลี่ยนแปลงไปจนกลายเป็นพราหมณ์ใหม่ขึ้นมา หรือที่เรียกกันว่า พราหมณ์ฮินดู การ
เผยแพร่ศาสนาพราหมณ์ใหม่มายังดินแดนแถบนี้ สันนิษฐานว่าคงจะอาศัยทางทะเล ทั้งนี้
เพราะว่าในระยะแรกประมาณต้นคริสต์ศักราช เมืองต่างๆ ที่อยู่ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ซึ่งก็รวมทั้งไทยด้วย มีการติดต่อค้าขายกับชาวอินเดีย มีการนำเอาสินค้ามาและ
ได้เผยแพร่อารยธรรมของตนรวมไปด้วย และที่สำคัญก็คือเรื่องเกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์
และเรื่องของพระมหากษัตริย์ คนในดินแดนนี้ต่างเลื่อมใสในพวกพราหมณ์เป็นอย่างมาก
มีการเชิญให้พราหมณ์เป็นที่ปรึกษาในราชสำนักก็มี^{๒๔} ไทยจึงได้รับอิทธิพลโดยผ่านมา
ทางอาณาจักรต่างๆ ที่อยู่ทางภาคตะวันออก เช่น พุโน้น เจนละ และเขมรพระนคร เป็นต้น
บางครั้งในดินแดนของไทยเองก็มีอาณาจักรที่ศาสนาพราหมณ์ รุ่งเรืองอยู่ก็มี เช่น อาณาจักร
ศรีจนาศะที่อยู่ในที่ราบสูงโคราช อาณาจักรลพบุรี เมืองศรีเทพจังหวัดเพชรบูรณ์
เมืองศรีวิชัยยะปุระ จังหวัดปราชินบุรี เป็นต้น นอกจากนี้ ที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือศาสนา
พราหมณ์ยังแพร่เข้ามาจากทางใต้ของประเทศไทย เช่น ทางอาณาจักรศรีวิชัย และจากเมือง
ตามพรลิงค์ เป็นต้น^{๒๕} โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาณาจักรศรีวิชัยนั้น ได้รับอิทธิพลแทบทุกด้าน

^{๒๓} ถ้าให้การของพราหมณ์นี้จะดะนั้นนำและคำอธิบายของพราหมณ์ ป. สุพรหมณียาจารย์, พิมพ์ครั้งที่ ๑,
พระนคร, บำรุงนุกุลกิจ, ๒๔๗๒. หน้า ๒๒ - ๒๕.

^{๒๔} จักรชัย อภิชาติบุตร, “ศาสนาพราหมณ์ในประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต,
คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๕, หน้า ๓๑ - ๓๒.

^{๒๕} พระมหาสมชาย, “ของพึงใจ : สัญลักษณ์เพศชายในปริบททางสังคมและวัฒนธรรมอีสาน”, วิทยานิพนธ์
มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๖ : หน้า ๒๑๑ - ๒๑๒.

จากอินเดีย เพราะเป็นศูนย์กลางทางการค้าของอินเดียกับภูมิภาคอื่นๆ ดังจะเห็นได้จากการพบหลักฐานทางโบราณคดีมากมายในคาบสมุทรมลายูและชวา โดยเฉพาะคาบสมุทรมลายูนั้นจะเห็นได้ว่า มีหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญคือ การค้นพบประติมากรรมพระวิษณุ (พระนารายณ์) ที่ทำด้วยศิลา ซึ่งมีรูปแบบอยู่ในกลุ่มพระวิษณุที่เก่าแก่ที่สุดของอินเดียที่ อำเภอลำโพง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดนครศรีธรรมราช มีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ ๙ - ๑๐ เทวรูปกลุ่มนี้จัดว่าเป็นเทวรูปที่เก่าแก่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศิลปะอินเดียแบบมถุรา และอมราวดีปรากฏอยู่^{๙๐} ซึ่งพอที่จะกล่าวได้ว่า ช่วงเวลาการเข้ามาเผยแพรศาสนาพราหมณ์นั้นอยู่ในราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เพราะเทวรูปมีลักษณะคล้ายคลึงกับเทวรูปในศิลปะอินเดียแบบหลังคุปตะ อยู่ในสมัยราชวงศ์ปัลลวะทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ของอินเดีย^{๙๑} ดังนั้น ในระยะเริ่มแรกคาบสมุทรมลายู จึงเป็นศูนย์กลางการเผยแพรอารยธรรมอินเดียนับตั้งแต่ ศาสนา ความเชื่อ ประเพณี วรรณคดี กฎหมาย และ สถาบันพระมหากษัตริย์ไปสู่ดินแดนอื่นๆ จึงนับได้ว่าไทยรับเอาอิทธิพลของอินเดียมาในทุกทาง

^{๙๐} สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ. ศิลปะในประเทศไทย, พระนคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๑๔, หน้า ๑๕.

^{๙๑} จักรชัย อภิชาติบุตร, อ้างแล้ว : หน้า ๓๘.